

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ԱՌ Պ. Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

Հոս կը հրատարակենք մեր ազնիւ բարեկամ, Պ. Արմենակ Սաղազեանի խնդրանքին վրայ՝ իր մէկ նամակը ուղղուած առ Պ. Յ. Քիւրտեան, «Իմամ Ղուլի Խան»-ի մասին կատարած ուսումնասիրութեան առթիւ, ԽՍԲ.

Montmorency, 18 Rue Lelaboureur
4 Մարտ 1933

Գերշտարգելի Վարդապետ,

Կը խնդրեմ որ բարեհաճիր այս նամակը հրատարակել ձեր պատուական հանդէսին յաջորդ քիչին մէջ:

«Բազմավեպ»-ի Յունուար 1933 քիչով լոյս տեսած է իմամ Ղուլի Խան Շիրազի վերնագրին տակ և Յ. Քիւրտեան ստորագրութեամբ յօդուած մը որ կը ձգտի ապացուցանելու թէ սխալած եմ իմամ Ղուլի Խանը ծագմանը հայ նկատելով «La Miniature Persane» երկասիրութեան մէջ, և մտորեցուցած եմ այս մասին Պ. Արշակ Զօրանեանը:

Այս եզրակացութիւնը հիմնուած է Th. Herbert-ի «Պարսկաստանի Համբարդու-թիւններ» անուն գրքին մէջ այս խանին իբր Վրացի ներկայացուցած ըրարուն վրայ, մանաւանդ որ յօդուածագիրը՝ այս անձնաւորութեան մասին գործածած աղբիւրներու մէջ (Della Valle և Tavernier) հայ բլաւուն վկայութեան չէ հանդիպած:

Իմամ Ղուլի Խանի հայկական ծագման մասին միայն Della Valle-ի վկայու-թիւնը յիշած եմ «La Miniature Persane» գրքի մէջ և երբ Պ. Քիւրտեան 1644-ի բարգմանութեան երկրորդ մասին 450-րդ էջը դիմեր, որ ծանօթութիւնով մը նշանակած եմ, պիտի կարդար հետեւեալը.

«Իմամ Ղուլի Խանին հայրը որ Արսիւրտի Խան կը կոչուէր՝ ընտանիքին առաջին անգամը եղած է որ այս (Շիրազի) կառավարութիւնը ձեռք աւելցուցած է: Հայ Քիւրտեանի եր ծագմանը, բայց Վրացիներու երկրէն: Իւր երիտասարդութեան իբր գերի ծախուած է՝ առաջին անգամ երևուելու ոսկերիքով:»

Անկողմէն թէ Della Valle տարիներ խապահան բնակած է, տեղացի կնոջ մը հետ առնուհաճած է, հայ խնամիկներ ունեցած, Պարսկաստանի բարբերուն և բնակչութեան մօտէն ծանօթ, արժանահաշտ հեղինակ մըն է, և ոչ Th. Herbert-ի պէս անցնող ձանապարհորդ մը:

Բայց այս առիւթ կ'ոչեմ երկու խօսք ըսել ոչիշ խնդրոյ մը վրայ: Պ. Քիւրտեան՝ Պ. A. U. Pope-ի վիշապագար գորգերուն հայկական լրրալը իբր թէ ապացուցանող ուսումնասիրութիւնը, բարգմանօրէն և անբողոքեամբ «Բազմավեպ»-ի մէջ լոյս ըն-ծայելով հանդերձ, նոյն հանդիսին Հոկտեմբեր 1930-ի քիչին մէջ պատասխանած է իր բարգմանած յօդուածին:

Արդ երկու տարի առաջ, 1928-ի վերջերը, ֆրանսական «Syria» հանդեսին մէջ՝ պատասխանած էի Պ. Pope-ի գրութեան և տարօրինակ գուցադիպութեամբ մը, Պ. Քիւրտեանի կարգ մը փաստերը խիստ կրկնուող հետ կը նշանակուէ, առանց ո և է յիշա-տակութեան «Syria»-ի մէջ լոյս տեսած պատասխանին:

Երբ այս տեսակ նմանութիւններ անկարելի ալ լրրան առանց փոխառութեան՝ սա-կայն «Syria»-ի մէջ Պ. Pope-ին տուած պատասխանին և անեկէն կարեւոր փաստերու ծանօթ ըրալը, Սեպտեմբեր-Հոկտեմբեր «Անահիտ»-ին մէջ գորգաշինութեան մասին իր մէկ յօդուածին մէջերէն յիշելու յայտնի է կարծեմ:

Այս տեսակ փոխառութիւններու պարագային աղբիւրը լռելի, ինչպէս իրողութիւն մը ժխտելը առանց զայն ստուգելու՝ կարծեմ ներելի չէ, և Պ. Քիւրտեան պիտի հաճի անշուշտ նկատի առնել մեր դիտողութիւնը:

Հաճեցիր, Գերշտարգելի Վարդապետ, եւնեւ:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՍԱՂԱԶԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳՐԳԵՐ

Man's Mortality

ՄԱՐԴԻԿ ՄԱՀԿԱՆԱՑՈՒ ԵՆ

Գրեց՝ ՄԻՔԱՅԷԼ ԱՐԼԷՆ
(ՅԱՎՈՐ ԳՈՐԾԻ ՄԱՍԻՆ)

Հեղինակը իր գործը առակ կ'անուանէ: Երեւակայութեամբ մինչեւ 2079 տարին կը փոխադրուի, այսինքն իր պատմելիք առակին ղէպերէն 82 տարի վերջ, ծանօթութեան մը կամ յառաջաբանին մէջ երազասոյր ընթացքով մը մեզի կը ներկայացնէ միջազգային յարաբե-րութեանց, կատարելագործման և օգային ճա-նապարհորդութեան զարգացման և յեղաշրջման պատմութիւնը, շրջանի մը մէջ որ կը սկսի մեր օրերէն և զմեզ կը տանի մինչեւ 1987, երբ արդէն «Օգնաւային խաղաղութիւնը» 50 տա-րիէ ի վեր գոյութիւն ունի: Այս «Օգնաւային խաղաղութեան» միութեան կ'անդամակցին աշ-խարհիս բոլոր ազգերը բաց խտալայէ, Լե-հաստանէ և Զինաստանէ:

Միութեան մէջ միջազգային օգային ուստիկա-նութիւնը միմիայն թոյլատրուած գինեալ ումն է. երեք անկախ պետութիւնները սակայն իրենց սեփական օգային գոյութիւնն ունին: «Օգա-նաւային խաղաղութեան» ձայնատարն է Ազգաց Ընկերակցութիւնը: Ասկէ կը սկսի 1987-ի ղէպ-քերու պատմութիւնը: Առաջին զլխէն արդէն կը զգացուի միջազգային օգնաւային ուստի-կանութեան գլուխներուն մէջ տրտունջի մը սկզբնաւորութիւնը: Կամաց կամաց՝ հակառակ «միջազգային օգնաւային և օգային ուղիւն-րու» անսշութեան խիստ կարգերուն՝ ընտիր պաշտօնեաներէ շատեր դատարիք կ'ըլլան և կը յարին Դաւիթ Քնոքս գաղափարապաշտ երի-տասարդի մը. ան անխորտակելի սաւառնակ մը հնարած է որ ժամը 2000 մղոն կ'ընթանայ. մինչդեռ ուստիկանութեան ճեպընթաց մեքենա-ներու ծայրագոյն երագութիւնը հազիւ 700 մը-դոնի կը հասնի:

Դաւիթ Քնոքս, զօրացած հարիւրեակ մը սա-ւառնակներէ, զորս կը վարեն ընտիր սաւառ-նորդներ և որոնց իւրաքանչիւրը կրնայ երկուքի ճեպել ո և է գործիք մը և իր ճամբան շարու-նակել առանց փնտ մը կրելու, Քնոքս ի սկզբան տրամադիր է իր ուժերն անկախ պետութեանց ծառայեցնելու - որոնց առաջինն է Խտալիա - «Օգնաւային խաղաղութեան» բռնապետութիւ-նը խանգարելու դիտումով: Փարիզի վրայ հըր-դեհիչ ուսմբեր նետելով՝ Գաղղիոյ մէջ կոյր ու կատարի գայրոյթ մը կը յարուցանէ Ժընեւի,

Պերլինի և միջազգային ուստիկանութեան ղէմ, որ չկրցաւ ղինքը պաշտպանել:

Քանի մը օրէն բոլոր ազգերը իրար կ'անցնին: Քնոքս կացութեան վրայ խորհելով ինքզինքը երկսայրաբանութեան մը առջեւ կը գտնէ: Օգնել ուստիկանութեան՝ Գաղղիան պատժելու համար՝ պիտի նշանակէր ատելի բռնապետութիւնը զօ-րացնել: Օգնել Խտալիոյ՝ որ բարեպաշտէն առիթի կը սպասէր միջազգային գոյութիւնը խորտա-կելու՝ պիտի նշանակէր աշխարհս դարձեալ տա-նիլ ռամկավարութեան և ազգայնականութեան զաղափարներուն, որոնք արդէն ապացուցուե-ցան որ անգոր են աշխարհս առաջնորդելու այն-չափ ըղձացուած տիեզերական խաղաղութեան:

Դաւիթ կը զոհէ իր կեանքը, պաշտօն տալով իր բարեկամ լաւագոյն ղեկավարին՝ շնջելու, փճացնելու իր օգային անյաղթ նաւատորմը: Այսպէս հեղինակը կ'ուզէ ապացուցանել, որ ամէնէն հաւատարիմ գաղափարապաշտներն ան-գամ չեն կրնար ղէնքի գոյութեամբ վերջ դնել պատերազմներուն, ստիպել որ մարդիկ իրարու հետ խաղաղութեամբ ապրին: Կործանարար մի-ջոցներու կատարելագործումը ուրիշ բան չ'ըներ բայց եթէ աւելցնել ընդունայն կոտորածներ: Պատերազմէն պատերազմ կը ծնի:

Մարդս այն ատեն միայն պիտի հասնի տիե-զերական խաղաղութեան՝ երբ իր հոգեկան ու-ժերը զարգացնէ:

Պատմութեան միշտ շարժուն է. ամէն անձ-նաւորութիւն նկարուած է պայծառ վրձինով և հոգեկան պայծառատեսութեամբ և նրբին շուն-չով (amorisme) և ամբողջութիւնը հեղինակի յատուկ ուժով ներկայացուած է: Երեւակայա-կան աշխարհը հոն ցուցադրուած է ընդարձակ մանրամասնութիւններով, միշտ արթուն պահե-լով ընթերցողին ուշադրութիւնը:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԻՆ ԿԱՐՁԻՔԸ

Մ. ԱՐԼԷՆԻ ԱՅՍ ՎԵՐՋԻՆ ԳՈՐԾԻ ՄԱՍԻՆ

Norman Collins «News Chronicle»-ի մէջ.

«Եթէ Միքայէլ Արլէն գեռ համբաւ շահած չըլլար՝ իր այս գրքով անոր տիրացած պիտի ըլլար: Այս գրք-քով նոր հոգակ պիտի հանէ ան, որուն առջեւ հինը չնչին բան պիտի համարուի»:

«Manchester Guardian».

«Յայտնի է որ այս գրքը երկար և խոր մտածու-թեանց պտուղն է. կը խնդակցենք Պրն. Արլէնի, որ նոր ոճով մը կը յաջողի իր առաջին արշաւանքին մէջ»:

J. B. Priestley, համբաւաւոր գրիչ «Evening Standard»-ի մէջ.

«Այս գրքը ձեզ կը համոզէ, կը խանդավառէ և մը-տածել կու տայ. չէի կարծեր որ Պրն. Արլէն նկարա-գրի այդպիսի թափ մ'ունենար»: